

Komenský vykládá Komenského

Citáty Jana Amose Komenského

Epizoda 23 – Učitelem národů

Krásný a vyzdobený svět

A všechno je spojeno jakýmsi překrásným všeobecným řádem, jenž do sebe vstřebává ojedinělé nepořádky, které se vyskytnou. Všechno zde můžeš vidět propojené, takže v celém veškerenstvu existuje jedna věc kvůli jiné a slouží dalším. Nenalezneš žádný jiný tak umně udělaný automat, u nějž by všechno tak sloužilo celku, že bys uvedl všechno ve zmatek, odejmeš-li jedinou část. Dokonce i jakékoli přirozené těleso i tělísko se jeví jako v sobě dovršená soustava, sestavená přesně mechanickou dovedností a vyhlížející jako správně uspořádaný stát. Proto se svět právem nazývá mundus, tj. vytríbený a krásný, a kosmos, tj. celý vyzdobený.

Tento důsledný řád světa učí, že existuje Bůh, neboť řád nemůže pocházet z nějaké náhody. Neboť si představ: Kdybys měl připraveny typy této knihy a kdybys je rozmetal a naházal zase na hromadu, tisíckrát a tisíckrát a zase tisíckrát a nekonečně častěji, přece nikdy nevznikne taková kniha, jakou jednou složila dovednost. Jak tedy mohl svět, tak uspořádaná soustava, vzejít náhodou? Dejme tomu, že se to tak stalo. Odkud však jsou ona první jsoucna, z jejichž náhodného shluku vzešla tato tvářnost světa?

Krásu zvyšuje rozmanitost, díky níž se i tvorové téhož druhu mezi sebou podivuhodně liší velikostí, tvarem, barvami atd. *Obecná porada o nápravě věcí lidských I. 496*

Světlo rozumu člověka

Rozdíl, jenž se jeví mezi poznáním věcí u zvířat a u nás, ukazuje, že v lidském duchu se tají jakési zvláštní světlo, jehož prostřednictvím se mu odhaluje vnitřní podoba věcí. Zvířata jistě vidí tytéž věci jako my, například slunce, jež svou září naráží na jejich oči stejně jako na naše. Avšak jak značný je to rozdíl? Když zvířata vidí slunce, co vidí? Planoucí hmotu a jinak nic, neboť nerozeznávají to, co k slunci patří: počet, tvar, pohyb, řád pohybu, účinky atd. Naproti tomu člověk, když pozoruje slunce, vidí, že je jedinečné a že nemá na světě obdoby. A vidí, že má kulovitý tvar, svůj obvod a střed, svou délku, šířku a hloubku a že paprsky, které se z něho šíří, rozhánějí tmu a přinášejí světu světlo, jež nazýváme dnem. Vidí pak také, že jeho teplem všechno ožívá a že se ovšem slunce někdy zatmívá, když ho překryje jakési neprůhledné těleso. Tím tělesem, jak nakonec shledá, je měsíc. A tak na kterékoli jednotlivé věci spatřuje nesčetné vlastnosti, které zvířata nemohou vidět ani rysím, ani orlím zrakem. Co je toho příčinou? Nic jiného než to, že v člověku je jakési světlo, jež svítí zevnitř a jež mu spolu s věcí vnímanou vnějšími smysly zároveň hned ukazuje to, co věc nutně, ač smysly nepostřehnutelně, doprovází. Poněvadž jsou zvířata o toto světlo připravena, nemohou proniknout pod povrch věcí. *Obecná porada o nápravě věcí lidských I. 153*

Vnitřní zákony máme v sobě

Máme přece zkušenost, že každý člověk, učený i neučený, si dělá o věcech úsudek, a má proto v sobě nějaké zákony, podle nichž soudí. Určitě. Avšak neučený je odnikud nepřevzal, má je tedy sám ze sebe, tj. ze společné přirozenosti, jež ho činí člověkem. Zkus to jinak. Někomu zcela

nevzdělanému nebo primitivnímu přednes nějaký výrok, jehož pravdivost je nepopíratelná (taková, jaká přísluší prvním axiomům, tj. vrozeným pojům), on bude okamžitě souhlasit a dosvědčí, že je to pravda. Je však zřejmé, že nikdo nemůže o nějaké věci svědčit, jestliže ji sám nezná. Zkušební kámen pravdy je tedy skutečně i v nich, a to předtím, než sami poznají, že v nich je. Pozoruj také mlčenlivé činnosti všech lidí, i těch nejhlupejších, a zjistíš, že ve všech se skrývá světlo úsudku. Když například někdo jde po cestě, najde peníz, sehne se a zvedne ho, co ho k tomu vede? Přece pojem o tom, že užitečná věc se nemá zanedbat. Napřáhni na někoho ruku k ráně, a on se hned začne bránit nebo uteče. *Obecná porada o nápravě věcí lidských I. 156*

Tři svítlny moudrosti – svět, mysl a Bible

Jsou tedy tři Boží svítlny, z nichž vyšlehuje Boží záře, jež nás ze všech stran obklopuje. Je to SVĚT, stálá dílna Boží moudrosti, naše MYSL, stálá učitelka a vykladačka pojmových určení, a SLOVO BOŽÍ, stále zdvižený prst varující před našimi omyly a jejich napravovatel.

Tyto tři svítlny se také právem nazývají třemi Božími knihami nebo třemi Božími divadly nebo třemi zrcadly a také trojicí Božích zákonů a trojicí našich zákoníků, jakož i trojím pramenem moudrosti.

Jak jsem řekl, ty svítlny se nazývají Božími knihami. Kniha světa, první a největší z nich, je uvnitř a zvenčí popsána nesčetnými znaky Boží moudrosti. Na ni nejbliže navazuje kniha naší mysli, popsána právě tak hustě všelijakými pravidly, jež se na všechno vztahují a všechno poměřují. Těm pravidlům se říká vrozené pojmy, vrozená puzení a vrozené schopnosti.

Třetí kniha, kniha Božích výroků, obsahuje Boží slova kdysi pronesená k lidem nebo slova, která byla lidem zevnitř vdechnuta a která na Boží příkaz zapsali pro potřeby budoucích, aby nám v žádné věci závažnějšího rázu nechybělo nebeské vedení. *Obecná porada o nápravě věcí lidských I. 148*

Tři divadla se stále novými představeními

Třem svítlnám se říká divadla, poněvadž nám v nich Boží moudrost předvádí podivuhodné hry. Bezmála každý den pořádá na světě nějaká nová představení, uvádí na jeviště nějaké nové vynálezy lidského důvtipu a vynáší na povrch nějaká nová tajemství z hlubin Písma.

Říká se jim zrcadla, protože skrytý Bůh, přebývající ve své věčnosti, v nich viditelně představuje své neviditelné stránky. Tak svět je toliko zjevným obrazem skryté moci, moudrosti a dobroty, který je tvořen rozmanitými znaménky vtištěnými do smyslově vnímatelné látky tak, aby ve všem stvořeném bylo možné jakoby v zrcadle spatřit samu stvořitelkou moudrost, moc a dobrotu. A protože všechno na světě vytvořil Bůh v určitém počtu, v určité míře a o určité váze podle jistých idejí, vtiskl nám tytéž ideje věcí i počty, míry a váhy do ducha, aby se v něm zrcadlily bytnosti [bytnost = jsoucnost, existence, podstata] všech věcí. Konečně pak přikázal, aby jeho skryté a věčné úradky o nás, vyjádřené určitými slovy, byly zaneseny do knih jeho Písem, aby se odtud jakoby od zrcadla mohly odrazit k nám. *Obecná porada o nápravě věcí lidských I. 148*

Všestranné zušlechtování všech lidí

Řekl jsem, že je třeba ukázat, jak zahájit výchovu lidského pokolení, aby mohli být šlechtěni nejen všichni a ve všem, nýbrž zušlechtěni všestranně. Ale co znamená být zušlechtěn všestranně? To jest ne pro vnější zdání, nýbrž pro pravdu, se skutečným užitekem pro tento i budoucí život. Tak, aby každý, kdo je vzděláván k moudrosti, výmluvnosti, vědám, k uhlazenosti mravů a k zbožnosti, se

stal ne zvědavcem, nýbrž vědoucím, ne povídalčkem, nýbrž výmluvným, ne chlubitvým diletantem, nýbrž výkonným pracovníkem, ne maskou ctnosti, nýbrž ctností samou, a konečně ne pokrytcem předstírajícím zbožnost, nýbrž zbožným a svatým ctitelem Božím v duchu a v pravdě. *Obecná porada o nápravě věcí lidských III. 36–37*

Jak poznáme, co je pravda

Definice: Diakritika je umění rozlišovat domněnky od pravdy. Nutnost: poněvadž žijeme v době, v níž vládou domněnky a každodenně se rodí nové, týkající se téměř všech článků víry i víry samé, stejně jako základních otázek filosofických a filosofie vůbec. Stává se, že ti, kteří se zabývají studiemi, stanou často na rozcestí, odkud se názory rozbíhají dvěma, třemi nebo i více směry. Proto je velmi potřebné, abychom měli jakési všeobecné pravidlo, které by zabránilo odbočit od cesty správné. Není dnes totiž nic tak nepravdivého, aby se to někomu nezdálo pravdivým, ani tak nesmyslného, aby v tom zase jiný nenalezl zalíbení a nedal k tomu souhlas. Zdá se sice, že většina věcí lidských je pravdivá, avšak přesto i ty jsou smíšený s nepravdivými a uznávají se za správné, aniž by byly dostatečně prozkoumány, poznány a schváleny. Tak se zde bez ladu a skladu mísí nejasné s jasným a nejisté s jistým. Proto se moudrá mysl nesmí dát strhnout zmateným vírem lidského myšlení a nechat se, jak praví apoštol, unášet závanem kdejakého učení (ef 4,14). Je tedy pouze třeba, abychom byli obezřelí. Kdokoli chce učit jiné, musí se nutně nejdříve sám odnaučit bludům. Nesmí začít tím, že usvědčuje z bludů jiné, jak to dnes činí téměř všichni, ale zamyslet se nad bludy vlastními, což však zatím nedělá téměř nikdo. A tak bludy stále ovládají lidské mysli, zapouštějí pevné kořeny a rozvíjejí se dále...

Snadnost se projeví pomocí správně stanovených pravidel. Jako před vynalezením magnetické strelky nebylo bezpečné vydávat se na oceán, a nyní se námořníci dovedou potulovat až v nejzazších končinách, proplouvat všemi pustinami moří, proniknout i k nesmírně vzdáleným ostrovům a až na samotný konec světa a odevšad zase nalézt cestu zpět do svých domovů, tak také dokud nebyla známa pravidla správného myšlení, nebylo bezpečné pohroužit se do virů lidské představivosti. Nyní není třeba se toho obávat, jakmile nám magnetická strelka panharmonie ukázala svou užitečnost, takže dnes máme i kompas myšlení. *Obecná porada o nápravě věcí lidských II. 82*

Citáty jsou vybrány z těchto knih Jana Amose Komenského a vztahují se vždy k obsahu jednotlivých dílů animovaného seriálu:

KOMENSKÝ, J. A. *Obecná porada o nápravě věci lidských*, I., II., III., Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992.

KOMENSKÝ, J. A. *Labyrint světa a ráj srdce*, Žandov: Nakladatelství Poutníkova četba, 2010.

KOMENSKÝ, J. A. *Unum Necessarium - Jedno nezbytné*, Praha: Nakladatelství Kalich, 1999.

KOMENSKÝ, J. A. *Předehra pansofie, Objasnění pansofických pokusů*, Praha: Nakladatelství Academia, 2010

KOMENSKÝ, J. A. *Didactica*. In Dílo Jana Amose Komenského Opera omnia, sv. 11, Praha: Nakladatelství Academia, 1973

KOMENSKÝ, J. A. *Epistula ad Montanum*. In Dílo Jana Amose Komenského Opera omnia, sv. 1, Praha: Nakladatelství Academia, 1969

Odkazy u citátů z Obecné porady o nápravě lidských jsou ve formátu svazek (římskými číslicemi) a číslo stránky.

ČESKÉ STUDNY

